

Italo Calvino
Nematomie miestai

Iš italų kalbos vertė Violeta Tauragienė



R A R A

Vilnius, 2021

Kublai Chanas nebūtinai tiki viskuo, ką Markas Polas pasakoja regėjęs miestuose, kur lankėsi su diplomatinėmis misijomis, bet ir toliau totorių imperatorius jauno venecijiečio klausosi kur kas smalsiau ir įdėmiau negu kitų savo pasiuntinių ar tyrinėtojų. Imperatorių gyvenime būna tokia akimirka, kada, pajutę išdidumą dėl užkariautų beribių teritorijų bei liūdesį ir palengvėjimą suvokę, jog greitai teks išsižadėti minties, kad jas pažįstame, suprantame, – staiga pajuntam tarsi tuštumą, kuri užlieja mus vieną vakarą drauge su dramblių kvapu nulijus lietui ir gorėj smilkstančio sandalmedžio aromatu, ir tokį svaigulį, kad sudreba kalnai ir upės rudai geltonam planisferų gūbryje, vyniojas viena ant kitos depešos, pranešančios mums, jog žlugo paskutiniai priešo pulkai, ištikus pralaimėjimui po pralaimėjimo, ir trupa vaškas antspaudoos karalių, apie kuriuos mes nesame girdėję, kurie mainais į kasmetines duokles brangiais metalais, išdirbtais kailiais ir vėžlio kiautais maldauja mūsų pergalingos kariuomenės globos, – tai toji nevilties akimirka, kai mes staiga suvokiame, jog ši imperija, atrodžiusi mums negirdėtu stebuklu, –

tik ištisinė pragaištis, be pabaigos ir be pavidalo, jog gangrena įsimetė į jos puvėsius perdėm giliai, kad mūsų skeptras pajėgtų ją išgydyti, jog nugalėję priešiškus valdovus, mes tapome tik jų lėtos žūties paveldėtojai. Ir vien tik Marko Polo ataskaitose pro tuos griūčiai pasmerktus mūrus, bokštus Kublai Chanui pavykdavo išskirti tokio plonyčio rašto filigraną, kad net termitai jo nesukapotų.

MIESTAI IR ATMINTIS. 1.

Išvykęs ir tris dienas keliauęs Rytų link, žmogus pasiekia Diomirą, miestą su šešiomis dešimtims sidabro kupolų, bronzinėmis visų dievų statulomis, alavu grįstomis gatvelėmis, krištolo teatru, aukšiniu gaidžiu, kas rytą giedančiu ant bokšto. Keliauninkui šitie gražumai jau pažįstami, nes jis juos matė kituose miestuose. Bet šitas miestas turi ypatybę – jeigu atvyksti čia rugsėjo vakarą, kai dienos eina trumpyn ir margaspalvės lempos žiebiasi visos drauge virš užkandinių durų, o vienoje terasų moteris šūkteli: ei!, pradedi pavydėti tiems, kas manosi jau išgyvenę lygiai tokį pat vakarą ir tąkart jautęsi laimingi.

MIESTAI IR ATMINTIS. 2.

Ilgai risnojęs dykvietėmis žmogus pradeda trokšti miesto. Galiausiai jis atvyksta į Izidorą, miestą, kur rūmai turi sraiginius laiptus su jūrų kriauklių inkrustacijomis, kur meniškai gaminami žiūronai, smuikai, kur svetimšalis, vos tik sukilus abejonėms, katra iš dviejų moterų mielesnė, iš karto susitinka trečią ir kur gaidžių kautynės išsigimsta į kruvinas lažybininkų rietenas. Jis mąstė apie visa tai, kai geidė miesto. Tad Izidora – jo svajonių miestas, tėra tik vienas skirtumas. Tame svajonių mieste jis – jaunas, į Izidorą jis atvyksta pagyvenęs. Aikštėje kūpso nedidukė siena, kur sėdi seniai ir stebi pro šalį traukiančią jaunuomenę; jis atsisėda greta jų. Troškimai jau virto prisiminimais.

MIESTAI IR TROŠKIMAS. 1

Gali dvejopai aprašyti Dorotėjos miestą: sakyti, kad keturi aliuminio bokštai kyšo virš jo mūrų, jungiančių septynerius vartus su pakeliaimais tiltais ant spyruoklių, apžergusiais nemažą griovį, kurio vanduo maitina keturis žalsvus kanalus, kertančius miestą ir jį dalijančius į devynis kvartalus, kiekvienas tų kvartalų turi po tris šimtus namų ir po septynis šimtus kaminų, taigi, turėdamas galvoj, jog kiekvienam kvartale merginos, kurioms jau metas tuoktis, išteka už jaunuolių iš kitų kvartalų, ir šeimos keičiasi gėrybėmis, kurioms jos turi išimtinę teisę: bergamotėmis, eršketo ikrais, astroliabijomis, ametistais; gali, atlikęs tų duomenų skaičiavimus, patirti viską, ką tik nori, apie to miesto praeitį, dabartį ir ateitį; arba gali sakyti, kaip mane atlydėjęs čion kuprių varovas: „Kai atvykau čionai vieną ankstyvos jaunystės rytą, minios žmonių guviai žingsniavo gatvėmis į turgų, moterų buvo gražūs dantys, jos žvelgė man į akis, trys kareiviai ant pakylės pūtė trimitus, visur aplinkui sukos ratai ir vėjų plaikstėsi spalvoti transparantai. Lig tolei pažinojau vien tik dykumą ir karavanų kelius.

Tą rytą Dorotėje aš supratau: gyvenime nesama tokio gėrio, kurio tikėtis negalėčiau. Vėliau akys pargrižo stebėti dykumą ir karavanų kelius; tačiau dabar žinau, kad tai – tik vienas iš daugelio kelių, tą rytą atsivėrusių prieš mane Dorotėje.“

MIESTAI IR ATMINTIS. 3.

Veltui, o didžiasielai Kublai, stengčiausi aprašyti tau Dzairą, aukštų bastionų miestą. Galėčiau pasakyti, kiek pakopų sudaro tas laiptais kylančias gatves, kaip išlenkti skliautai jos portikuose ir kokiais cinko lakštais uždengti jos stogai, bet jau dabar žinau, kad šitai reikėtų nepasakyti nieko. Tą miestą apibūdina toli gražu ne tai, o santykis tarp jo erdvinių matų ir įvykių iš praeities: atstumas tarp žibinto pagrindo ir kabaruojančių uzurpatoriaus pėdų; nuo žibinto iki balkono priešais ištempta virvė ir girliandos, puošusios karalienės vestuvių eiseną; minėto balkono aukštis ir svetimautojo šuolis nuo jo išaušus aušrai; laštako pakrypimas ir pro tą patį langą smunkančios vidun katės vingrumas; kanonierės, netikėtai išnirusios už kyšulio, sviedinio trajektorija ir sviedinys, sutriuškinantis laštaką; skylės žvejų tinkluose ir trys senukai krantinėje, juos lopantys ir šimtą kartą porinantys apie tą kanonierę, priklausiusią uzurpatoriui, kuris, kalbama, buvęs tos karalienės pavainikis, paliktas vystykluose šitoje krantinėje.

Užplūdus prisiminimų bangai, miestas ją sugeria tartum kempinė ir išsiplečia. Kad nusakytum nūdienę Dzairą, turi sudėti į tą aprašymą visą jos praeitį. Tačiau Dzaira savo praeities nepasakoja, ji saugo ją delno linijose, įrėžtą gatvių kampuose, laiptų turėkluose, palangių grotose, žaibolaidžių antenose, vėliavų kotuose, ir kiekvienas segmentas savo ruožtu paženklintas įbrėžimų, įkartų, dantytų išpjovų bei įvijų.

MIESTAI IR TROŠKIMAS. 2.

Traukdamas pietų link, baigiantis trečiai dienai keliauninkas atsideria Anastazijoj, mieste, kurį skalauja koncentriški kanalai, virš kurio sklando aitvarai. Dabar turėčiau išvardyti prekes, kurių čia galima pelningai įsigyti: agatai, chrizoprazai, oniksai ir kitos chalcedono rūšys; dar turėčiau pagirti auksinio fazano mėsą, ji čia kepama ant kruopščiai išdžiovinto vyšnios medžio ugnies ir gausiai apibars-toma mairūnais, turėčiau papasakoti apie moteris, kurias regėjau maudantis vieno sodo baseine, jos kartais – anot žmonių kalbų – pasikviečia keliauninką drauge su jomis nusirengti ir pavaikyti jas vandenyje. Bet šitaip vardydamas tikros miesto esmės neišsakysiu – mat Anastazijos aprašymas žadina vieną po kito troškimus ir tik tam, kad priverstų tave juos užgniaužti, bet vieną rytą atsidūrus pačiam to miesto vidury troškimai visi sykiu pabunda ir tave apsupa. Miestas išnyra priešais kaip visuma, kurioj nė vienas tų troškimų nepasiklysta, ir tu virsti jo dalimi; kadangi miestas mėgaujasi visu tuo, kuo tu nemoki mėgautis, tau nebelieka nieko kito, kaip tik patirti

tą troškimą ir džiaugtis juo. Tokią tad galią, kartais laikomą pragaištinga, kartais palaiminga, turi Anastazija, apgaulės miestas: jeigu pluši aštuonias valandas per dieną šlifudamas agatus, oniksus ir chrizoprazus, tai tavo triūsas, suteikiantis pavidalą troškimui, perima iš troškimo jo pavidalą, ir tu manai, kad mėgaujies visa Anastazija, tačiau tesi tik josios vergas.